

Київський національний університет технологій та дизайну
**ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ-ПЕДАГОГІВ У
РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ 20-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Проблеми розвитку національної освіти в Україні останнім часом набувають особливої актуальності у зв'язку з необхідністю відстоювання національних інтересів нашого народу. Тому корисним буде розгляд минулого досвіду становлення української освітньої системи у схожих суспільних умовах. Національно-культурне піднесення, що розпочалося в Українській Народній Республіці після 1917 року, дало поштовх для розвитку української національної школи. Провідні вчені-педагоги своїми науковими пошуками сприяли вирішенню проблеми національної освіти. Серед них значне місце посідають викладачі НПУ імені М. П. Драгоманова (у 20-х роках – Київський інститут народної освіти), досвід яких ми розглянемо.

У роки здійснення політики українізації для вищого освітнього закладу, який готував майбутніх педагогів, серед першочергових завдань були: розробка теоретичних питань розвитку національної освіти, впровадження української мови в навчально-виховний процес, видання україномовної навчальної літератури. Викладачі Київського ІНО активно сприяли вирішенню цих завдань. Так, з їх ініціативи в інституті створено гурток культурного українського слова. Керували гуртком відомі професори М. К. Зеров та М. Я. Калинович. Учасники гуртка займались редагуванням видань закладу, перекладами текстів, збиранням фольклорного матеріалу, вживали заходів, спрямованих на покращення культури усного мовлення студентів [1].

Вирішити питання переходу на українську мову викладання вдалося не одразу, оскільки не всі викладачі нею володіли, а також через наявність російськомовних підручників та дореволюційних навчальних програм. Але, як свідчить аналіз архівних матеріалів, поступово все більше вчених-

педагогів почали користуватись українською мовою при викладанні та в науковій діяльності: О. Дорошенко, Г. Іваниця, Г. Жураківський, Г. Костюк, Б. Манжос, О. Музиченко, Д. Ніколенко, В. Помагайба.

Відомим прихильником ідеї національної освіти і виховання був Я. Чепіга. Він був переконаний, що зміст освіти має відображати культурні досягнення та національні традиції українського народу, та вважав школу «частиною народного організму». Чепіга загострював увагу на важливості виховання дітей на основі національної культури та мови як середовища, яке їх оточує і вплив якого є беззаперечним. Тому національне виховання педагог ототожнював з природним вихованням.

Досліджуючи проблеми національної освіти, науковці Київського ІНО неодноразово звертались до питання впровадження української мови в навчальних закладах. Особливу увагу вони приділяли професійній школі, так як умови для поширення української мови тут були менш сприятливими, ніж в інших типах шкіл. Д. Ніколенко детально спинився на розгляді проблеми вивчення української мови та українознавства в школах професійної освіти. Він висловлювався про необхідність організації широкого українізаційного процесу, тобто «опанування мови й вивчення української культури в цілому». Головним завданням при вивченні мови дослідник вважав не стільки засвоєння всіх правил, скільки вміння спілкуватись. Відповідно до цього, педагог запропонував програму з української мови для професійних шкіл, в якій значне місце відводиться практиці мовлення та українознавчому матеріалу [3].

Позицію Д. Ніколенка підтримував і Г. Іваниця, який підкреслював, що зміст освіти має відображати культурні здобутки України. Окрім того, вчений не підтримав поширеної на той час думки про те, що літературні твори для вивчення в школі треба підбирати відповідно до тематики курсів суспільствознавчих наук. На першому місці має бути саме художня, а не ідеологічна цінність твору, вважав педагог [2].

Значним внеском науковців у розвиток національної освіти України є створені ними україномовні підручники. Підручники Я. Чепіги, В. Доги, Г. Іваниці, О. Дорошкевича для дітей різного шкільного віку відображали національні особливості українського народу (наприклад, підручники В. Доги з української мови «Живе слово», «Наше слово», читанки «До світла», «До праці» (О. Астряб, В. Дога, Г. Іваниця, О. Соколовський), «Наше Життя», «Життя та слово» (В. Дога), «Промінь» (Я. Чепіга). Перша хрестоматія з української літератури для старшого шкільного віку написана групою педагогів інституту (Г. Іваниця, В. Якубський, Я. Чепіга) в 1923 році. Ця книга, на відміну від аналогічних підручників того часу, розкриває художню цінність літературних творів, а не окремих їх частин, які відповідають певній ідеології.

Серед підручників, що сприяли поширенню української мови серед дорослих та водночас реалізації актуальної у 20-х роках програми ліквідації неписьменності, слід відзначити хрестоматію Я. Чепіги та Н. Малечі «Червоне слово», а також «Курс украинского языка в кратком практическом изложении с хрестоматией» Г. Іваниці (1927).

Отже, науково-педагогічна діяльність вчених засвідчує їх активну участь у розвитку національної освіти України 20-х років ХХ століття. Про це свідчать їх теоретичні розробки питань якісного вивчення української мови та українознавчих предметів, створення навчальних програм, написання україномовних підручників, а також діяльність в інститутському гуртку культурного українського слова.

Та вже з кінця десятиліття почалось поступове згортання українізаційних заходів, що супроводжувалось масовими репресіями національно свідомих вчених, серед яких були і педагоги НПУ імені М. П. Драгоманова. В. Догу, М. Зерова, О. Дорошкевича, Г. Іваницю, Б. Манжоса звинувачено в створенні антирадянської націоналістичної організації в інституті та репресовано [4]. Книги та підручники вчених звинувачували в наявності так званої «українсько-народницької романтики», ознак

«націонал-фашизму», в проповідуванні «куркульської ідеології» тощо. Їхня науково-педагогічна діяльність, починаючи з 30-х років, на довгий час була забута. Інші педагоги або припинили свою наукову діяльність, або змінили тематику досліджень. Г. Жураківський, наприклад, наприкінці 20-х років переїхав до Росії, де продовжував дослідження в галузі історії педагогіки. О. Музиченко, не бажаючи змінювати педагогічні погляди, в 30-х роках майже не публікував своїх наукових праць.

Отже, наукові пошуки вчених інституту могли б ще більше збагатитись національними ідеями, якби не політика заборони будь-яких проявів національної свідомості в Україні та русифікація. Протягом десятиліть в їх працях не розглядались проблеми поширення національної мови та культури, історії, звернення до педагогічної спадщини українських педагогів, виховання молоді на національному ґрунті, підвищення рівня національної самосвідомості молоді. Та все ж педагогічна спадщина науковців закладу за нетривалий десятилітній період відродження української національної педагогіки має цінні здобутки, які зараз можуть бути використані сучасними дослідниками.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Звіти про роботу факультетів та викладачів (1921р.) – Держ. архів м. Києва, Ф. Р–346, оп. 1, спр. 23, 21 арк.
2. Іваниця Г. М. До принципів будування програми української мови й літератури для старшого концентру трудшколи / Г. М. Іваниця // Рад. освіта. – 1928. – № 4 – С. 24–31.
3. Ніколенко Д. Ф. Про українізацію шкіл ФЗУ / Д. Ф. Ніколенко // Робітнича освіта. – 1928. – № 6–7. – С. 23–32.
4. Марочко В. І., Хілліг Гьотц. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929–1941) / Інститут історії України НАН України; Марбурзький ун-т (Німеччина). К.: Науковий світ, 2003. – 302 с.